

BRONIĆ SIĘ (320) *vb impf*

się (238), się (82).

W inf: brón- (17), bron- (13); brón- *PudłFr*; bron- *MurzNT, KochDz, KochAp*; brón- : bron- *Mącz* (5 : 1), *OrzJan* (1 : 1), *SarnStat* (10 : 8); *w pozostałych formach:* brón- (10), bron- (4); brón- *Mącz, BiałKat, PudłFr* (2); bron- *GórnTroas*; brón- : bron- *OrzJan* (2 : 1), *SarnStat* (4 : 2).

inf bronić się (138). \diamond *praes* 1 sg bronię się (1). \diamond 3 sg broni się (26). \diamond 1 pl brónimy się (1). \diamond 3 pl brónią się (15). \diamond *praet* 1 sg m broniłem się (1). \diamond 3 sg m bronił się (28). *f* broniła się (3). *n* broniło się (2). \diamond 1 pl m *pers* bróniliśmy się (3). \diamond 3 pl m *pers* brónili się (37). *subst* broniły się (2). \diamond *fut* 1 sg m bronić się będę (2) *LibMal, RejJóz*, będę się bronił (2) *OrzRozm, StryjKron*. \diamond 3 sg m będzie się bronił (1). \diamond 1 pl m *pers* bronić się będziemy (1), bronić się będziem (1), będziem się bronić (1); bronić się będziemy *Diar*, bronić się będziem : będziem się bronić *BielKron* (1 : 1). \diamond *imp* 2 sg br(o)ń się (4). \diamond 3 sg niech się broni (1). \diamond 1 pl br(o)ńmy się (1). \diamond 3 pl niech się brónią (1). \diamond *con* 3 sg m by się bronił (9). *n* by się broniło (2). \diamond 1 pl m *pers* byśmy się brónili (4) *Leop, BielKron, ModrzBaz, ArtKanc*, bychmy się brónili (2) *RejPos, RejZwierc*. \diamond 2 pl m *pers* byście się brónili (1). \diamond 3 pl m *pers* by się brónili (4). \diamond *part praes act* bróniąc się (26).

Sł stp s. v. bronić, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

1. *Odpierać atak; arma capere, armis resistere, se defendere, tueri Mącz; defensitare Calep; defendere, prohibere, se defensare Cn* (224) : *BierEz* R3v; *OpecŻyw* 106v; *DZika* koza iefth zwierze barzo boiazne ktora fie bronić nieumie telko vciekaiącz, telko tho iey obrona chypkość nog á lekkość członkow *FalZioł* IV 9b, 17b; *BielŻyw* 78 [2 r.]; *GlabGad* E6; *MiechGlab* 8, 12; *RejRozpr* F3v, I4v; *RejJóz* L5; *HistAl* I2v; *Diar* 35, 67, 77, 78; *GroicPorz* mm2; *Leop Iudic* 9/51, *A3v; *UstPraw* D4 [3 r.]; nie Rycerfka rzecz/ bić ktoby vciekał. Ale gdy fie kto broni/ tego biy kto może *RejZwierc* 40v, 110v; ktorzy rádzili áby fie Krol obozem zákrył á w obozie fie bronił. *BielKron* 307, 104, 113, 116v, 117, 146v (46); *Victo superest ut tueri possit, Zwyciężonemu nie ynżzego niezofłtawa yedno áby fie vmiał bronić. Mącz* 43lc, 34d, 397b; *Prot* A3v; *GórnDworz* O7v, Y7v; *HistRzym* 80v, 103v; *RejPos* A5; *BiałKat* d4v; *RejZwierc* 153, 248; *Kthoby* chciał z Obozu fie bronić/ trzebá drugie woýfko mieć blifko fiebie álbo dwie *BielSpr* 69v, 39, 42v, 49v, 55 [2 r.], 64, 66v; *MycPrz* I B, B2; *CzechRozm* 233v [3 r.], 242 [2 r.], 242v; *ModrzBaz* 63, 78v; *KochOdpr* D3; krolowie Chánányfcy/ zbieráli fie wkupę zwoýfki fswemi/ chcąc fie bronić. *SkarŻyw* 503, 519; *Kieftut* z koniá wybity piefzo fie broni. *StryjKron* 442, 270, 315 [2 r.], 427 (12); *KochSz* A4v; *PudłFr* 45; *Defensito* – Vítawicznie fzie bronie. *Calep* 295a; *OrzJan* 56, 79, 95, 122, 135; *SarnStat* 610 [2 r.], 934; *SkarKazSej* 664a, 683a; Bo y práwem piánym Solon to ochronił: Każe zábić złodzieiá/ iefliby fie bronił. *KlonWor* 42.

bronić się kogo, czego (1): ie⁸⁰ Kro. M. y fzwich krziwd ynlich fzye y poddanich ffwoych od krziwdi bronycz vmye. *LibLeg* 11/139v.

bronić się od kogo, czego (6): my ssyá nychczyal dacz wssyącz wgayv moyem y bronyl my ssyá od wssyączyza wskodach moych *ZapWar* 1528 nr 2535; Wiele tedy praw fpiáno/ y fádow vítawiono/ ábyfmy fie nimi od náfzych obywátelów ábo fáfíádów domá brónili. *ModrzBaz* 101v, 70v. *Cf* »bronić się od nieprzyjaciół«.

bronić się komu, czemu (62): *ZapWar 1517 nr 2196*; Mili panowie sędzie/ tzołmy kolwiek vczinili: vćiniliłmy broniatz sie gwałtowi *ForCnR Ev*; *FalZioł IV 3c*; *LibMal 1545/103*; *GliczKsiąż C*; Wólak sie yuz łprzećwnikom bronić nye vmyemy. *LubPs Mv*; *GroicPorz q4, r [2 r.]*; *OrzRozm S3*; *BielKron 117 [2 r.]*, 124v, 126, 191v, 214 (19); *RejZwierc 163*; *BielSpr 69v, c*; *MycPrz I C*; *CzechRozm 230v, 231v, 232v, 233v, 238 (7)*; *SkarŻyw 570, 573*; *StryjKron 315*; *GórnTroas 52*; *KochAp 13*; Luter łtąd dowodził/ że łię Chrzećcijanie Turkom bronić nie máia/ ani przećwko nim walczyć. *WujNT 23*. Cf »bronić się nieprzyjacielowi«, »bronić się i odpierać [komu]«.

bronić się czym (30): *BierEz L*; *FalZioł IV 3c*; człowiek ma ręce ktorymi sie broni przeto kopyt nie potrzebuie *GlabGad F3v*; Wuhrowie łukiem sie bronia. *MiechGlab nlb 29*; *WróbŻołt 118*; *GroicPorz r [2 r.]*; Lifymachus wźiawłfy kłobie około trzech tyłięcy zbroynych niecnothliwych łudzi/ iał sie bronić mocną ręką *Leop 2.Mach 4/40*; *BibRadz Apoc 9/17, Is 59/16*; *BielKron 214, 397, 454*; Defendere se manu, Bronić sie ręką. *Mqcz 80a, 16c*; *MycPrz I B2v*; *CzechRozm 233v [2 r.]*, 238, x3; *ModrzBaz 101v, 126*; *StryjKron 562*; *KochDz 108*; tak łye mocą bronić/ Iáko y fortelmi chcić ręki łye iey łchrónić. *PudłFr 5*; Scutatus – Ten ktori sie tarczą broni, paweznik. *Calep 958b*; *SarnStat 131*. Cf »bronić się strzelbą«.

bronić się za czym (2): Trzebá go iáko Smoká/ łzefelinem łómić/ A pilno s poczćiwosci/ zá tarczą sie bronić. *RejZwierc 114*; my tylko mieczmi broniliłmy sie zá płałzczmi. *BielKron 454*.

W charakterystycznych połączeniach: bronić się kordem, łukiem, mocą (3), *ramieniem, ręką* (2); *bronić się długo* (5), *dobrze* (13), *duże* (3), *mężnie* (17), *mocnie* (5), *mocno* (2), *pieszki, pieszo, śmiełe*.

Zwroty: »bronić się do gardła, gardł« (3): [*Głogowanie*] rzekli sie bronić do gardł łwoich. *BielKron 35lv, 130, [332²]*.

»bronić się od nieprzyjaciół« (3): *WróbŻołt 118*; a ony panowie tich zyem miely sie od tich swoych nieprzyacziol łpolem bronycz sie *LibLeg 11/55*; Defenso (frequentativum) Vltawicznie bronić sie od nieprzyjaciół. *Mqcz 80a*.

»bronić się nieprzyjacielowi, nieprzyjaciółom« [szyk zmienny] (15): *BielKron 31, 209v, 231v, 249, 258 (7)*; nieprzyjacielowi lepiej zówždy w czás z dáleká sie bronić/ niż go blifko do brony puścić. *RejZwierc 76v, 247*; *MycPrz I C, II Av, B2*; *CzechRozm 240v*; *SkarŻyw 482*; *ActReg 40*.

»bronić się strzelbą« (3): *BielKron 406v, 460*; gdy sie Niemcy rułniczną łtrzelbą łełczce Litwie nieprzywylką mężnie bronili *StryjKron 410*.

Szeregi: »bronić się i odpierać [komu]«: Poczynał iednak mężnie broniać łię/ y odpieráiac Rulakom/ y Wę- grom Bolełław Chudziec z máłá družyną łwoich *StryjKron 220*.

»bronić się i ratować«: żeby więc dla támtéy łiemie/ nie zówždy włzyłtká Rzeczpołpolita byłá turbowána y vćiażona: ále łámá teź przez sie w mniefzych przypadkách y niebełpieczeńłtwách/ mogłá sie bronić y ratować. *SarnStat 1204*.

2. Odpierać zarzuty, usprawiedliwiać się, tłumaczyć się; se defendere *Mqcz (71)* : *RejKup aa2*; *MurzNT Luc 6/30 marg*; prawdá iednego Powłzechnego Kośćiołá Rzymłkiego łámá sie broni. *WujJud kt, 1*; *CzechRozm 233v*; *SkarJedn 359*; Bo táki káždy będąc pozwány/ dołyc mowi y dołtátecznie łię broni/ kiedy łię wyznawa być Kátholikiem *WujNT 248*.

bronić się od czego (2): A czymże sie ty mażz bronić od tych wymyśłow y potwarzy swoich? *RejPos* 336; Iesli to iesł Chrifus/ niech sie bronie ode wżecz zelżywości. *WujNT* 184.

bronić się komu (3): Niech żaden załługami sie swemi tobie Krolu nie bronie *OrzRozm* C4v; aby chmy [...] bronili sie czartowi sprofnemu tymi słowy: Iż nikomuchmy nie powinni chwały/ iedno Pánu swoiemu *RejPos* 72v; *SkarJedn* 170.

bronić się kim, czym (31): *HistJóz* D3; Iż zawzdy iesł przy prawdzie pan Bog sprowdliwy Ia sie tą bronić będą poki mi iey stanie *RejJóz* G2v; *RejKup* aa3; *OrzRozm* C4v; *GrzegRóżn* C3; *Prot* C2; *SarnUzn* F; *RejPos* 72v, 206v, 253, 336; czytamy/ iáko sie Abráámem bronilo/ ono wyrodne pothomstwo iego *GrzegŚm* 41; *RejZwierc* 153; A żadne wolności/ nie máią być tak wielce ważne/ aby kto broniąc sie nimi miał karania vchodźć *ModrzBaz* 70; *SkarŻyw* 56; *CzechEp* 101, 131, 252; *NiemObr* 54; *ZapKoscier* 49; Wżyfy sie wolnością słáchecką bronią *SkarKazSej* 659a. Cf *Zwroty, Szereg*.

W charakterystycznych połączeniach: bronić się czartowi, dostatecznie, sprawiedliwością, wolnością szlachecką; bronić się od wymysłow i potwarzy, od zelżywości.

Zwroty: »bronić się pismem« [szyk zmienny] (3): KromRozm I M3v; Diar 54; Papieźnicy polpolicie mowia/ iż kácerze/ pismem sie bronią. *NiemObr* 80.

»bronić się prawem« [szyk zmienny] (6): *RejZwierc* 225; ktorým sie ty právem bronić możesz/ ktorýmby tobie dozwolono złoty łańcuch/ ádamálek/ áklámit álbó złotogłow ność? *ModrzBaz* 50v; *CzechEp* 33; *PudlFr* 46; *WujNT* Bbbbbbb 2v, 22 marg.

Szereg: »bronić się i szczyćć [czym]«: Broniąc sie i fczycąc w tey mierze rácyámi/ ktore sie I. M. y nagruntownieyże y nałufznieyże być zdádzą. CzechEp 7.

a. praw. Usprawiedliwić się, zasłaniać, tłumaczyć się, w sądzie (31) : *ZapWar* 1507 nr 1986; iesliby sie im theż przydáło Sądowym postępkem Spráwiedliwości dochodźć/ álbó sie sądownie bronić *GroicPorz* C2v, Cv, x4v; *Vetustate possessionis se defendunt. Dawnością sie dzierzenia bronią. Mącz* 491a; *GórnRozm* H4; *SarnStat* 275.

bronić się komu (1): tam iuz oné dziećci swoim aduerfarzóm nie będą sie móc bronić dawnością/ álbó milczeniém tak wiele lat/ w ktorých nie byli ładzeni *SarnStat* 779.

bronić się czym (23): tam gdzie oicza za zivota zapozwą tedi sie bronicz liati ktorých bi niemieli niebędą mocz. *ComCrac* 16; *GroicPorz* C; takowy czas wżięty nic nie ma dawnością szkodzić: ktorą dawnością przerzeczony poymány nie będzie sie mógl bronić. *SarnStat* 504, 157, 240, 277, 359, 419 [2 r.] (18). Cf »bronić się prawem«.

W charakterystycznych połączeniach: bronić się sądownie; bronić się dawnością (4), kwity (3), listy, niezastaniem (2), szlachectwem.

Zwroty: »bronić się prawem« (3): GroicPorz f3v, nn2; tedy sie takowa wieś niemoże iuz bronić právem Niemieckim/ iedno takim iákiego vżywáią. *UstPraw* G2v.

»w prawie [= przed sądem] bronić się«: ODPorna troná zákłeta/ może sie w Práwie bronić/ ále pozywáć y swey krzywdy dochodźć niemoże *GroicPorz* f3v.

3. Opierać się, stawiać opór (25) : Nie w wodź nas w żadną pokuśę/ ále potwirdź káżdą dużę/ byfmy sie mocnie bronili/ według słowá twego żyli *ArtKanc* M19v.

bronić się kogo, czego (3): *LibLeg* 6/192; A kthoreby [*pisklę*] fie patrzenia broniło/ oczy odwracaiącz. Tedy ie [*orzeł*] z gniazda wyrzuca iako nie godne rodu śwego. *FalZioł* IV 17b; *RejZwierc* 194.

bronić się od czego czym (3): [*św. Hieronim*] famym fię wyznáním łtolice Rzymłkiey ćiefzył y od kácerłtwá bronił *SkarJedn* 110, 31, D5v.

bronić się komu, czemu (14): *SienLek* 54v, 136v, 139; *GórnDworz* Mm3; Piękna náuká/ iako fie łpráwować mamy a iáko fie bronić Czártowi łprołnemu *RejPos* 203 *marg*, 69v, 73, 328; Iáko fie niefortunie bronić. *RejZwierc* 153 *marg*, 224v, Aaa4 *rej*; *CzechEp* 121; Więc fię bronić łmyłłowi/ Mdła náurá/ nie może *GrabowSet* G3, B3. Cf *Szereg*.

bronić się przeciw(ko) komu, czemu (3): Y krol Ezechiałz śmie mowić/ broniąc fię przeciw Páńłkiemu pogroźeniu *SkarKaz* 350b. Cf *bronić się przeciw(ko) komu, czemu czym*.

bronić się przeciw(ko) komu, czemu czym (2): ktorym, [*Sakramentom*] dufáć małz/ á iemi fie bronić/ przeciwko włzytkim grzechom y pokułam twoim. *KarnNap* E3; ktorzy miedzy wámi/ álbo czytáć nie vmieią/ álbo rozumieć tych rzeczy nie mogá/ niech fię oná Węglarzową wiára/ przeciw káždemu kácerzowi bronią *ReszPrz* 34.

W charakterystycznych połączeniach: bronić się czartowi (2), *niefortunie* (2), *pokusam, szatanowi; bronić się od kacerstwa* (3), *od odszczepieństwa*.

Szereg: »sprzeciwić się a bronić [*czemu*]«: A iáko łye Człowiek/ łzkodliwym żádzam ćielełnym łprzećiwieć á bronić ma dla Zdrowia. *SienLek* 1.

Synonimy: 1. *odpierać, ratować się*; 2. *szczycić się*.

Formacje pochodne: obronić się, zbronić się; obraniać się, wyzbraniać się, wzbraniać się, zabraniać się, zbraniać się.

Cf **BRONIĄCY SIĘ, BRONIENIE SIĘ**